ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ F. G. JACOBS

της 18ης Ιανουαρίου 2001 [1]

1. Με την υπό κρίση αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως του Hoge Raad, οι Κάτω Χώρες ζητούν από το Δικαστήριο κατευθυντήριες γραμμές ως προς την ερμηνεία των άρθρων 2, στοιχεία γ' και δ', και 3 της δεύτερης οδηγίας περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής [2].

2. Κατ' ουσίαν, το ζήτημα είναι τι σημαίνει ο όρος «εγκατάσταση» του αντισυμβαλλομένου κατά το άρθρο 2, στοιχείο δ', τέταρτη περίπτωση, της οδηγίας και κατά πόσον ο ορισμός της «εγκαταστάσεως» που περιέχεται στο άρθρο 2, στοιχείο γ', ισχύει και ως προς τον όρο αυτό όπως χρησιμοποιείται στο άρθρο 2, στοιχείο δ'.

Η κοινοτική νομοθεσία

3. Προκειμένου να γίνει περισσότερο κατανοητή η επίμαχη στην παρούσα υπόθεση νομοθεσία, είναι χρήσιμη η αναδρομή στο ιστορικό της πλαίσιο.

4. Η πρώτη οδηγία περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής [3] το 1973 προέβλεπε τον ελάχιστο συντονισμό των κριτηρίων που έπρεπε να πληροί ένας ασφαλιστής προκειμένου να μπορεί να προσφέρει τις υπηρεσίες του στον τομέα της πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής είτε στο κράτος μέλος της κύριας εγκαταστάσεώς του είτε μέσω υποκαταστήματος ή πρακτορείου εγκατεστημένου εντός άλλου κράτους μέλους. Έτσι, η πρώτη οδηγία περιορίστηκε στην προώθηση της ελευθερίας εγκαταστάσεως στον τομέα αυτόν.

5. Κατά τον χρόνο εκδόσεως της δεύτερης οδηγίας περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής το 1988, το άρθρο 6 της πρώτης οδηγίας περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής όριζε τα εξής [4]:

«1. Κάθε κράτος μέλος εξαρτά την ανάληψη της δραστηριότητος της πρωτασφαλίσεως στην επικράτειά του από διοικητική άδεια.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2 — Δεύτερη οδηγία 88/357/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου 1988, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων σχετικά με την πρωτασφάλιση, εκτός της ασφάλειας ζωής, και για τη θέσπιση των διατάξεων που σκοπό έχουν να διευκολύνουν την πραγματική άσκηση της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών καθώς και για την τροποποίηση της οδηγίας 73/239/ΕΟΚ (ΕΕ 1988, L 172, σ. 1). Η δεύτερη οδηγία τροποποιήθηκε με την οδηγία 92/49/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1992, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν την πρωτασφάλιση, εκτός της ασφάλειας ζωής, και για την τροποποίηση των οδηγιών 73/239/ΕΟΚ και 88/357/ΕΟΚ (τρίτη οδηγία για την πρωτασφάλιση εκτός της ασφάλειας ζωής) (ΕΕ 1992, L 228, σ. 1).

3 — Πρώτη οδηγία 73/239/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 24ης Ιουλίου 1973, περί συντονισμού των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν την ανάληψη δραστηριότητος πρωτασφαλίσεως, εκτός της ασφαλίσεως ζωής, και την άσκηση αυτής (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 157).

4 — Το άρθρο 6 αντικαταστάθηκε στη συνέχεια με το άρθρο 4 της τρίτης οδηγίας περί πρωτασφαλίσεως πλην της ασφάλειας ζωής, προπαρατεθείσας στην υποσημείωση 2.

2. Η άδεια αυτή πρέπει να ζητείται από την αρμόδια αρχή του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους:

α) από την επιχείρηση που ορίζει την έδρα της στην επικράτεια του κράτους αυτού·

β) από την επιχείρηση, η έδρα της οποίας ευρίσκεται σε ένα άλλο κράτος μέλος και η οποία ιδρύει υποκατάστημα ή πρακτορείο στην επικράτεια του ενδιαφερομένου κράτους μέλους·

[...]».

6. Το άρθρο 23 της πρώτης οδηγίας περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής ορίζει τα εξής:

«1. Κάθε κράτος μέλος εξαρτά από διοικητική άδεια την ανάληψη στην επικράτειά του της δραστηριότητας που αναφέρεται στο άρθρο 1 [της μη μισθωτής δραστηριότητας της πρωτασφαλίσεως], για κάθε επιχείρηση της οποίας η έδρα ευρίσκεται εκτός της Κοινότητος.

2. Το κράτος μέλος δύναται να παράσχει την άδεια εφ' όσον η επιχείρηση πληροί τουλάχιστον τους κάτωθι όρους:

[...]

β) ιδρύει ένα πρακτορείο ή υποκατάστημα στην επικράτεια αυτού του κράτους μέλους

[...]».

7. Η δεύτερη οδηγία περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής σκοπούσε ιδίως να διευκολύνει τις ασφαλιστικές επιχειρήσεις που έχουν την έδρα τους στην Κοινότητα να παρέχουν υπηρεσίες εντός των κρατών μελών, ώστε να δοθεί η δυνατότητα στους ασφαλιζομένους να αποτείνονται όχι μόνον σε ασφαλιστές εγκατεστημένους στη χώρα τους, αλλά και σε ασφαλιστές που έχουν την έδρα τους στην Κοινότητα και είναι εγκα-

τεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη [5]. Η δεύτερη οδηγία έχει δύο σκέλη (βλ. άρθρο 1): πρώτον, συμπληρώνει την πρώτη οδηγία «ιδιαίτερα προκειμένου να διευκρινιστούν οι εξουσίες και τα μέσα ελέγχου των αρχών εποπτείας» [6] (τίτλος ΙΙ, «Συμπληρωματικές διατάξεις της πρώτης οδηγίας») και, δεύτερον, θεσπίζει ειδικές διατάξεις «σχετικά με την πρόσβαση, την άσκηση και τον έλεγχο της δραστηριότητας που ασκείται ως ελεύθερη παροχή υπηρεσιών» [7] (τίτλος ΙΙΙ, «Ιδιαίτερες διατάξεις περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών»).

8. Τα άρθρα 2 και 3 περιλαμβάνονται στον τίτλο Ι, «Γενικές διατάξεις».

9. Το άρθρο 2 της οδηγίας, καθόσον αφορά την παρούσα υπόθεση, ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

[...]

β) επιχείρηση:

— για την εφαρμογή των τίτλων Ι και ΙΙ:

κάθε επιχείρηση που έχει λάβει διοικητική άδεια σύμφωνα με το άρθρο 6 ή το άρθρο 23 της πρώτης οδηγίας,

— για την εφαρμογή των τίτλων ΙΙΙ και [V, Τελικές διατάξεις]:

κάθε επιχείρηση που έχει λάβει διοικητική άδεια σύμφωνα με το άρθρο 6 της εν λόγω οδηγίας·

γ) εγκατάσταση:

η έδρα καθώς και κάθε πρακτορείο ή υποκατάστημα μιας επιχείρησης, λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 3·

5 — Βλ. πρώτη αιτιολογική σκέψη του προοιμίου.
6 — Τέταρτη αιτιολογική σκέψη του προοιμίου.
7 — Τέταρτη αιτιολογική σκέψη του προοιμίου.

δ) κράτος μέλος όπου βρίσκεται ο κίνδυνος:

— το κράτος μέλος όπου βρίσκονται τα περιουσιακά στοιχεία όταν η ασφάλιση αφορά ακίνητα ή ακίνητα και το περιεχόμενό τους, στο μέτρο που αυτό καλύπτεται από το ίδιο ασφαλιστήριο,

— το κράτος μέλος καταχώρισης, όταν η ασφάλιση αφορά κάθε είδους μεταφορικά μέσα,

— το κράτος μέλος όπου ο ασφαλισμένος συνήψε τη σύμβαση, προκειμένου περί συμβάσεων διάρκειας κατώτερης από ή ίσης με τέσσερις μήνες, οι οποίες αφορούν κινδύνους που ανακύπτουν κατά τη διάρκεια ταξιδίου ή διακοπών, ανεξαρτήτως κλάδου,

— το κράτος μέλος όπου ο ασφαλισμένος έχει τη συνήθη διαμονή του ή, έαν ο ασφαλισμένος είναι νομικό πρόσωπο, το κράτος μέλος όπου βρίσκεται η εγκατάσταση αυτού του νομικού προσώπου στο οποίο αναφέρεται το ασφαλιστήριο, σε όλες τις περιπτώσεις που δεν αναφέρονται ρητά στις προηγούμενες περιπτώσεις·

ε) κράτος μέλος της εγκατάστασης:

το κράτος μέλος στο οποίο βρίσκεται η εγκατάσταση που καλύπτει τον κίνδυνο

στ) κράτος μέλος παροχής υπηρεσιών:

το κράτος μέλος στο οποίο βρίσκεται ο κίνδυνος, εφόσον καλύπτεται από εγκατάσταση ευρισκόμενη σε άλλο κράτος μέλος.»

10. Το άρθρο 3 ορίζει τα εξής:

«Για την εφαρμογή της πρώτης οδηγίας καθώς και της παρούσας οδηγίας, εξομοιώνεται με πρακτορείο ή υποκατάστημα κάθε μόνιμη παρουσία μιας επιχείρησης στο έδαφος κράτους μέλους, έστω και αν αυτή η παρουσία δεν έχει λάβει τη μορφή υποκαταστήματος ή πρακτορείου, αλλά ασκείται μέσω απλού γραφείου το οποίο διευθύνεται από το προσωπικό της ίδιας επιχείρησης, ή από ανεξάρτητο πρόσωπο, εντεταλμένο να ενεργεί μονίμως για την επιχείρηση όπως θα ενεργούσε ένα πρακτορείο» [8].

8 — Υποσημείωση άνευ αντικειμένου για τα ελληνικά.

11. Το άρθρο 12 είναι το πρώτο άρθρο του τίτλου ΙΙΙ. Το άρθρο 12, παράγραφος 1, ορίζει τα εξής:

«Οι διατάξεις του τίτλου αυτού εφαρμόζονται όταν μια ασφαλιστική επιχείρηση καλύπτει, από εγκατάστασή της ευρισκόμενη σε κράτος μέλος, έναν κίνδυνο ευρισκόμενο, κατά την έννοια του άρθρου 2 στοιχείο δ', σε άλλο κράτος μέλος. Το τελευταίο αυτό αποτελεί το κράτος μέλος παροχής υπηρεσιών κατά την έννοια του παρόντος τίτλου.»

12. Η παράγραφος 1 του άρθρου 25 της οδηγίας ορίζει, καθόσον αφορά την παρούσα υπόθεση, τα εξής:

«Με την επιφύλαξη μελλοντικής εναρμόνισης, τα ασφαλιστήρια συμβόλαια που συνάπτονται υπό καθεστώς παροχής υπηρεσιών υπόκεινται αποκλειστικά στους έμμεσους και τους οιονεί φόρους που επιβαρύνουν τα ασφάλιστρα στο κράτος μέλος στο οποίο βρίσκεται ο κίνδυνος κατά την έννοια του άρθρου 2 στοιχείο δ' [...]».

13. Το άρθρο 25 καταργήθηκε με την τρίτη οδηγία περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής[9]. Ωστόσο, το άρθρο 46, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής επανέφερε σε ισχύ το άρθρο 25 με παρεμφερή διατύπωση, μολονότι δεν περιορίζεται στα ασφαλιστήρια συμβόλαια που συνάπτονται υπό καθεστώς παροχής υπηρεσιών. Η τρίτη οδηγία επέβαλε στα κράτη μέλη τη θέσπιση μέτρων εφαρμογής μέχρι το τέλος του 1993 και τη θέση τους σε ισχύ το αργότερο μέχρι την 1η Ιουλίου 1994. Δεδομένου ότι η κύρια δίκη αφορά το διάστημα από 1ης Ιουλίου 1990 μέχρι 31 Μαΐου 1994, προφανώς ίσχυε το άρθρο 25· τούτο υποθέτει άλλωστε και το αιτούν δικαστήριο. Ωστόσο, κανένα στοιχείο της παρούσας διαδικασίας δεν αφορά τη διαφορά μεταξύ του άρθρου 25 και του άρθρου 46.

Τα πραγματικά περιστατικά και η κύρια δίκη

14. Η Kvaerner plc, εταιρία συσταθείσα κατά το δίκαιο της Αγγλίας και Ουαλίας και εγκατεστημένη στο Ηνωμένο Βασίλειο, κατέχει, μέσω της επίσης συσταθείσας στην Αγγλία θυγατρικής John Brown plc, όλα τα εταιρικά μερίδια της John Brown Engineers and Constructors BV (JB BV), εταιρίας περιορισμένης ευθύνης συσταθείσας κατά το δίκαιο των Κάτω Χωρών και εγκατεστημένης στη χώρα αυτή.

15. Η Kvaerner συνήψε συμβάσεις ασφαλίσεως επαγγελματικής ευθύνης (professional indemnity insurance), παγκόσμιας ασφαλίσεως ευρείας καλύψεως (worldwide umbrella insurance) και παγκόσμιας ασφαλίσεως κινδύνων από φυσικές καταστροφές (worldwide catastrophe insurance) με ασφαλιστή εγκατεστημένο στο Ηνωμένο Βασίλειο. Σύμφωνα

9 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 2.

με τις οδηγίες του αντισυμβαλλομένου, οι συμβάσεις ασφαλίσεως αναφέρουν ως ασφαλισμένη την Kvaerner και/ή τις θυγατρικές της και/ή τις συνδεόμενες επιχειρήσεις. Χωρίς να έχει λάβει εντολή προς τούτο από την JB BV, η Kvaerner περιέλαβε επίσης τις επαγγελματικές δραστηριότητες της JB BV στην κάλυψη αυτή. Η Kvaerner κατέβαλλε τα ασφάλιστρα και τιμολογούσε στην JB BV, μέσω της John Brown plc, το μέρος εκείνο των ασφαλίστρων που αφορούσε την κάλυψη των επαγγελματικών δραστηριοτήτων της JB BV.

16. Εις βάρος της Kvaerner εκδόθηκε πράξη εκ των υστέρων επιβολής φόρου βάσει του άρθρου 25, παράγραφος 3, του Wet op belastingen van rechtsverkeer (νόμου περί της φορολογίας των νομικών πράξεων), αφορώσα το μέρος εκείνο των ασφαλίστρων που κατέβαλε η JB BV (μέσω της μητρικής της εταιρίας) στην Kvaerner προς κάλυψη των επαγγελματικών της δραστηριοτήτων για το διάστημα από 1ης Ιουλίου 1990 μέχρι 31 Μαΐου 1994. Η Kvaerner έβαλε κατά της πράξεως εκ των υστέρων επιβολής φόρου, η οποία όμως επιβεβαιώθηκε από τον οικονομικό έφορο. Κατόπιν προσφυγής, το Gerechtshof te Amsterdam επικύρωσε την απόφαση του εφόρου. Η Kvaerner άσκησε αναίρεση ενώπιον του Hoge Raad.

17. Το Hoge Raad επαναλαμβάνει στη διάταξη περί παραπομπής τις διαπιστώσεις του Gerechtshof ότι, δεδομένου ότι η Kvaerner, η οποία είναι ο αντισυμβαλλόμενος, αποτελεί νομικό πρόσωπο, οι ασφαλιστικές συμβάσεις υπόκεινται στον ολλανδικό φόρο επί των ασφαλίσεων μόνον αν ο ασφαλιστικός κίνδυνος βρίσκεται στις Κάτω Χώρες. Τούτο συμβαίνει ως προς τις συμβάσεις ασφαλίσεως που συνάπτει ένα νομικό πρόσωπο μόνον εφόσον η εγκατάσταση του νομικού προσώπου το οποίο αφορά η σύμβαση ασφαλίσεως βρίσκεται στις Κάτω Χώρες. Αμφότερες οι διαπιστώσεις αυτές απορρέουν από τα άρθρα 20 και 21 του νόμου περί της φορολογίας των νομικών πράξεων, όπως αυτός τροποποιήθηκε από 1ης Ιουλίου 1990, προς εναρμόνιση με τα άρθρα 2, στοιχείο δ', και 25 της δεύτερης οδηγίας περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής.

18. Κατά το άρθρο 21, παράγραφος 4, του νόμου, το οποίο σκοπεί στη θέση σε εφαρμογή των άρθρων 2, στοιχείο γ', και 3 της οδηγίας, ως «εγκατάσταση» νοείται η κύρια εγκατάσταση του νομικού προσώπου ή κάθε μόνιμη παρουσία μιας επιχείρησης. Το πρόβλημα του οποίου επιλήφθηκαν τόσο το Hoge Raad όσο και το Gerechtshof είναι το αν η JB BV, ένα αυτοτελές και αυθύπαρκτο νομικό πρόσωπο, μπορεί να θεωρηθεί εγκατάσταση της Kvaerner και συνεπώς, δεδομένου ότι οι συμβάσεις ασφαλίσεως αφορούσαν τη δραστηριότητα της JB BV, το μέρος εκείνο των ασφαλίστρων που αφορά την κάλυψη της JB BV υπόκειται σε φόρο επί των ασφαλίσεων στις Κάτω Χώρες.

19. Δεδομένου ότι από το πρόβλημα αυτό ανακύπτουν ζητήματα κοινοτικού δικαίου, το Hoge Raad υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Επιτρέπουν τα άρθρα 2, στοιχεία γ' και δ', και 3 της δεύτερης οδηγίας 88/357/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου

1988, όπως κράτος μέλος επιβαρύνει ένα εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος νομικό πρόσωπο με φόρο επί των ασφαλίσεων επιβαλλόμενο επί των ασφαλίστρων που το νομικό αυτό πρόσωπο κατέβαλε σε επίσης εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος ασφαλιστή για την ασφάλιση επαγγελματικής ευθύνης της εγκατεστημένης στο φορολογούν κράτος μέλος (υπο)θυγατρικής του εταιρίας;

2) Έχει σημασία για την απάντηση στο πρώτο ερώτημα το αν ο αντισυμβαλλόμενος δεν είναι η μητρική ή η ελέγχουσα τη μητρική εταιρία, αλλά οποιαδήποτε άλλη εταιρία του σχετικού ομίλου εταιριών (π.χ. μια ελεγχόμενη ασφαλιστική εταιρία);

3) Έχει σημασία για την απάντηση στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα ή για την ερμηνεία των όρων "ασφαλισμένος [αντισυμβαλλόμενος]" ή "κράτος μέλος όπου βρίσκεται ο κίνδυνος" το αν τα σχετικά με τον ασφαλιστικό κίνδυνο ασφάλιστρα έχουν (εν όλω ή εν μέρει) μετακυλιθεί στην (υπο)θυγατρική εταιρία;»

20. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν η Γαλλική και η Γερμανική Κυβέρνηση, η Κυβέρνηση των Κάτω Χωρών και του Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή. Η Kvaerner, η Γαλλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή εκπροσωπήθηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

Επί του πρώτου και του δευτέρου ερωτήματος

21. Θα ήθελα να επισημάνω εκ προοιμίου ότι το πρώτο ερώτημα που υπέβαλε το εθνικό δικαστήριο αφορά προφανώς το νόμιμο της επιβολής φόρου επί των ασφαλίσεων επιβαλλομένου επί των ασφαλίστρων που καταβάλλονται για την εν γένει ασφάλιση επαγγελματικής ευθύνης των επιχειρήσεων («verzekering van Bedrijfsrisico's»), στην οποία προφανώς περιλαμβάνονται τα τρία είδη ασφαλίσεως [η ασφάλιση επαγγελματικής ευθύνης (professional indemnity insurance), η παγκόσμια ασφάλιση ευρείας καλύψεως (worldwide umbrella insurance) και η παγκόσμια ασφάλιση κινδύνων από φυσικές καταστροφές (worldwide catastrophe insurance)], τα οποία αναφέρει κατ' ιδίαν η διάταξη περί παραπομπής. Ωστόσο, όπως επισημαίνει η Επιτροπή, το άρθρο 2, στοιχείο δ', τελευταία περίπτωση, το οποίο αφορά η υπό κρίση υπόθεση, αποτελεί απλώς επικουρικό κανόνα. Κατά το μέτρο που οι άλλες κατηγορίες των συναφθεισών συμβάσεων ασφαλίσεως καλύπτουν κινδύνους αφορώντες επί παραδείγματι κτίρια, έχει εφαρμογή το άρθρο 2, στοιχείο δ', πρώτη περίπτωση.

22. Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, μόνον το Ηνωμένο Βασίλειο και η Kvaerner θεωρούν ότι οι Κάτω Χώρες δεν μπορούν να επιβάλουν φόρο. Το Ηνωμένο Βασίλειο ισχυρίζεται ότι από τον ορισμό της εγκαταστάσεως στο άρθρο 2, στοιχείο γ', προκύπτει σαφώς ότι η θυγατρική δεν μπορεί να αποτελεί εγκατάσταση υπό την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο δ', μολονότι προσθέτει ότι, κατά την άποψή του, η JB BV μπορεί να είναι η ίδια αντισυμβαλλόμενος. Η Kvaerner ισχυρίζεται ότι δεδομένου ότι ο επίμαχος ορισμός που περιέχεται στο άρθρο 2, στοιχείο δ', έχει εφαρμογή μόνον οσάκις ο αντι-

συμβαλλόμενος είναι νομικό πρόσωπο, είναι παράλογο να θεωρηθεί ότι η εγκατάσταση του προσώπου αυτού περιλαμβάνει τις θυγατρικές, οι οποίες είναι αυτοτελή νομικά πρόσωπα.

23. Η Γαλλική και η Γερμανική Κυβέρνηση, η Κυβέρνηση των Κάτω Χωρών και η Επιτροπή φρονούν, αντιθέτως, ότι οι Κάτω Χώρες μπορούν να φορολογήσουν την πράξη αυτή. Η Γαλλική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι η JB BV πρέπει να θεωρηθεί ως ο αντισυμβαλλόμενος υπό την έννοια της οδηγίας. Κατά συνέπεια, το κράτος μέλος όπου βρίσκεται ο κίνδυνος είναι οι Κάτω Χώρες. Η Γερμανική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι κάθε μόνιμη παρουσία, επομένως και οι θυγατρικές, αποτελεί εγκατάσταση υπό την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο δ'. Η Κυβέρνηση των Κάτω Χωρών φρονεί ότι η εγκατάσταση του αντισυμβαλλομένου υπό την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο δ', πρέπει να προσδιορίζεται με γνώμονα το άρθρο 43 ΕΚ και, επομένως, περιλαμβάνει τις θυγατρικές. Αμφότερες οι κυβερνήσεις αυτές καταλήγουν ωσαύτως ότι οι Κάτω Χώρες αποτελούν, επομένως, το κράτος μέλος όπου βρίσκεται η εγκατάσταση του αντισυμβαλλομένου την οποία αφορά το ασφαλιστήριο και, επομένως, το κράτος μέλος όπου βρίσκεται ο κίνδυνος. Η Επιτροπή φρονεί ότι, μολονότι το άρθρο 2, στοιχείο γ', δεν έχει την έννοια ότι ο ορισμός της «εγκαταστάσεως» περιλαμβάνει τις θυγατρικές, το άρθρο 2, στοιχείο δ', πρέπει να ερμηνεύεται με γνώμονα τον τόπο όπου διεξάγονται οι δραστηριότητες από τις οποίες ανακύπτουν οι καλυπτόμενοι κίνδυνοι και, επομένως, ως «κράτος μέλος όπου βρίσκεται ο κίνδυνος» νοείται το κράτος μέλος εγκαταστάσεως του υποκαταστήματος ή του πρακτορείου ή, στην περίπτωση ασφαλίσεως ομίλου, το κράτος μέλος όπου είναι εγκατεστημένη η εταιρία του ομίλου του αντισυμβαλλομένου στις δραστηριότητες της οποίας αναφέρεται το οικείο τμήμα του ασφαλιστηρίου.

24. Πριν ασχοληθώ με την ανάλυση του άρθρου 2, στοιχεία γ' και δ', η οποία κατά τη γνώμη μου δίδει απάντηση στο πρώτο ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου, θα ήθελα να αναφέρω ότι δεν δέχομαι τον ισχυρισμό της Γαλλικής Κυβερνήσεως ότι η JB BV πρέπει να θεωρηθεί ως ο αντισυμβαλλόμενος υπό την έννοια της οδηγίας. Ο ισχυρισμός αυτός ισοδυναμεί με ταύτιση των όρων «ασφαλισμένος» («insured person») και «αντισυμβαλλόμενος» («policy-holder»). Όπως επισήμανε η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, μολονότι η οδηγία δεν περιέχει ορισμό των εννοιών αυτών (ούτε, άλλωστε, η πρώτη και η τρίτη οδηγία), αποτελεί τρέχουσα πρακτική στον κόσμο των ασφαλίσεων, όχι μόνο στο πλαίσιο της ασφάλειας ζωής, να γίνεται διάκριση μεταξύ των δύο. Η πρακτική αυτή αποτελεί έκφανση του γεγονότος ότι ο αντισυμβαλλόμενος δεν είναι κατ' ανάγκην το ίδιο πρόσωπο με τον ασφαλισμένο. Επιπλέον, στη δεύτερη οδηγία για την ασφάλεια ζωής [10] χρησιμοποιείται ο όρος «ασφαλιζόμενος» για να δηλωθεί πρόσωπο πλην του αντισυμβαλλομένου, το οποίο καλύπτεται από τη σύμβαση [11]. Το γεγονός ότι δεν είναι επιθυμητή η εναλλακτική χρήση των δύο όρων ακόμη και στον τομέα της ασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής καθίσταται εμφανές από σχόλιο της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής επί του άρθρου 2 της αρχικής προτάσεως της Επιτροπής για τη δεύτερη οδηγία περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής. Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή «[επέστησε] την προσοχή της Επιτροπής στο γεγονός ότι το γαλλικό κείμενο αναφέρεται

10 — Οδηγία 90/619/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 8ης Νοεμβρίου 1990, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων σχετικά με την πρωτασφάλιση ζωής και τη θέσπιση διατάξεων που σκοπό έχουν να διευκολύνουν την πραγματική άσκηση της ελεύθερης παροχής των υπηρεσιών καθώς και για την τροποποίηση της οδηγίας 79/267/ΕΟΚ (ΕΕ 1990, L 330, σ. 50).

11 — Άρθρο 27.

στο κράτος μέλος εγκαταστάσεως του "αντισυμβαλλομένου" ενώ το ιταλικό κείμενο αναφέρεται στον "ασφαλισμένο". Εφόσον εναρμονίζεται η νομοθεσία περί συμβάσεων ασφαλίσεως, πρέπει να επιλεγεί ένας από τους όρους αυτούς χάριν ομοιομορφίας» [12].

25. Επιπλέον, δεν θεωρώ αναγκαία την ερμηνεία του όρου «αντισυμβαλλόμενος» προκειμένου να δοθεί απάντηση στα υποβληθέντα από το εθνικό δικαστήριο ερωτήματα, δεδομένου ότι, κατά την άποψή μου, από την ανάλυση της διατυπώσεως του άρθρου 2, στοιχείο γ', και στοιχείο δ', τελευταία περίπτωση, προκύπτει σαφώς ότι η έννοια της εγκαταστάσεως χρησιμοποιείται στη δεύτερη οδηγία γενικώς και στο άρθρο της 2 ειδικότερα εντός δύο διαφορετικών νοηματικών πλαισίων: το άρθρο 2, στοιχείο γ', αφορά την εγκατάσταση μιας παρέχουσας ασφάλιση επιχειρήσεως, ενώ το άρθρο 2, στοιχείο δ', αφορά την εγκατάσταση του αντισυμβαλλομένου. Είναι ατυχής η χρήση του ίδιου όρου σε διαδοχικές διατάξεις υπό δύο διαφορετικές έννοιες· κατά συνέπεια, όπως επισήμαναν τόσο η Κυβέρνηση των Κάτω Χωρών όσο και η Επιτροπή, είναι κρίσιμη η διάκριση μεταξύ των δύο εννοιών υπό τις οποίες χρησιμοποιείται ο όρος.

Το άρθρο 2, στοιχείο γ', της δεύτερης οδηγίας περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής

26. Πρώτον και κύριον, η έννοια της εγκαταστάσεως χρησιμοποιείται στην οδηγία για να γίνει διάκριση μεταξύ της ασκήσεως της δραστηριότητας ασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής μέσω διασυνοριακής εγκαταστάσεως, την οποία εγγυάται και ρυθμίζει κυρίως η πρώτη οδηγία, και της ασκήσεως της δραστηριότητας ασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής μέσω διασυνοριακής παροχής υπηρεσιών, την οποία εγγυάται και ρυθμίζει κυρίως η δεύτερη οδηγία. Έτσι, το προοίμιο της οδηγίας εκθέτει τα εξής:

«η παροχή υπηρεσιών πρέπει να προσδιορίστεί λαμβάνοντας υπόψη, αφενός, την εγκατάσταση του *ασφαλιστή*, και αφετέρου, τον τόπο όπου υφίσταται ο κίνδυνος [και] να οριοθετηθεί σαφώς η δραστηριότητα που ασκείται μέσω εγκαταστάσεως σε σχέση με εκείνη που ασκείται ως ελεύθερη παροχή υπηρεσιών» [13].

27. Αυτός είναι βεβαίως ο σκοπός του άρθρου 2, στοιχεία ε' και στ'. Ο όρος «εγκατάσταση» που χρησιμοποιείται στα σημεία αυτά έχει την έννοια που εκτίθεται στο άρθρο 2, στοιχείο γ', δηλαδή σημαίνει την «έδρα καθώς και κάθε πρακτορείο ή υποκατάστημα μιας επιχείρησης». Την «επιχείρηση» ορίζει το άρθρο 2, στοιχείο β', ως «κάθε επιχείρηση που έχει λάβει διοικητική άδεια σύμφωνα με [...] [την] πρώτ[η] οδηγί[α]». Έτσι, η έννοια της εγκαταστάσεως στο άρθρο 2, στοιχείο γ', περιορίζεται στην εγκατάσταση του ασφαλιστή, όπως προβλέπει το προοίμιο. Τούτο συνάδει πλήρως προς τον σκοπό του άρθρου 2, στοιχεία ε' και στ', δηλαδή να γίνεται διάκριση μεταξύ της καταστάσεως στην οποία ο ασφαλιστής ασκεί τη δραστηριότητά του πέραν των

12 — OJ 1976, C 204, σ. 13, στη σ. 16 (παράγραφος 3.2.2).

13 — Τρίτη αιτιολογική σκέψη· η υπογράμμιση δική μου.

συνόρων διατηρώντας εγκατάσταση και της καταστάσεως στην οποία ο ασφαλιστής ασκεί τέτοιου είδους δραστηριότητα μέσω της παροχής υπηρεσιών.

28. Η αρχική πρόταση της Επιτροπής για τη δεύτερη οδηγία περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής [14] δεν περιελάμβανε ορισμό του κράτους μέλους εγκαταστάσεως ή του κράτους μέλους της παροχής υπηρεσιών· πράγματι, στο επεξηγηματικό υπόμνημα εκτίθεται ότι ουδόλως έγινε προσπάθεια διακρίσεως μεταξύ της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών και της ελευθερίας εγκαταστάσεως [15]. Ωσαύτως δεν περιείχε ορισμό της «εγκαταστάσεως». Συνεπώς, ο ορισμός αυτός πρέπει να προστέθηκε κάποια στιγμή κατά τη νομοθετική διαδικασία, η οποία υπήρξε μακρά και αργή (περισσότερα από 12 έτη παρήλθαν μεταξύ της υποβολής της προτάσεως και της θεσπίσεως της οδηγίας).

29. Ενδέχεται να γεννηθεί το ερώτημα γιατί ο ορισμός του άρθρου 2, στοιχείο γ', της δεύτερης οδηγίας περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής δεν περιλαμβάνει τις θυγατρικές. Η απάντηση μπορεί και πάλι να βρεθεί στο ιστορικό πλαίσιο της οδηγίας αυτής. Η πρώτη οδηγία περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής διέκρινε σαφώς μεταξύ ασφαλιστικής επιχειρήσεως ασκούσας δραστηριότητα εντός κράτους μέλους διατηρώντας εγκατάσταση στο κράτος μέλος αυτό (αρχικώς υποκειμένης στον έλεγχο του εν λόγω κράτους μέλους) και ασφαλιστικής επιχειρήσεως εγκατεστημένης εντός κράτους μέλους και ασκούσας δραστηριότητα εντός άλλου κράτους μέλους μέσω υποκαταστήματος ή πρακτορείου (αρχικώς υποκειμένης στον έλεγχο του δευτέρου κράτους μέλους) [16]. Ασφαλιστική επιχείρηση εγκατεστημένη σε κράτος μέλος και ασκούσα δραστηριότητα εντός άλλου κράτους μέλους μέσω θυγατρικής θα διεπόταν μάλλον από τον πρώτο κανόνα και όχι από τον δεύτερο, δηλαδή η θυγατρική θα εθεωρείτο αυτοτελής επιχείρηση και θα χρειαζόταν άδεια από το κράτος μέλος όπου βρισκόταν η δική της έδρα. Τούτο συνάγεται από το άρθρο 6, παράγραφος 2, στοιχείο α', της πρώτης οδηγίας, το οποίο όριζε στην αρχική του διατύπωση ότι κάθε επιχείρηση που ορίζει την έδρα της (siège social στο γαλλικό κείμενο) εντός κράτους μέλους πρέπει να ζητεί άδεια από την αρμόδια αρχή του κράτους αυτού. Οι τροποποιήσεις της πρώτης οδηγίας με τη δεύτερη οδηγία δεν έθιξαν τη θεμελιώδη διάρθρωση που καθιέρωσε η πρώτη οδηγία, η οποία διατηρήθηκε μέχρι τη θέσπιση νέου άρθρου 6 με την τρίτη οδηγία περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής [17]. Το νέο άρθρο 6 επιβάλλει κατ' ουσίαν τη λήψη αδείας από το κράτος μέλος στο οποίο βρίσκεται η έδρα της επιχειρήσεως.

30. Έτσι, η σαφής διατύπωση της διατάξεως και η διάρθρωση της πρώτης και της δεύτερης οδηγίας περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής ενισχύουν την άποψη ότι ο ορισμός του άρθρου 2, στοιχείο γ', δεν καλύπτει τις θυγατρικές. Ωστόσο, η Γερμανική Κυβέρνηση ισχυρίζεται προφανώς ότι

14 — Πρόταση δεύτερης οδηγίας του Συμβουλίου περί συντονισμού των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν την άμεση ασφάλιση εκτός από την ασφάλιση ζωής και περί καθορισμού των διατάξεων που προορίζονται να διευκολύνουν την εξάσκηση της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών [COM(75) 516 τελικό, της 22ας Δεκεμβρίου 1975].

15 — Παράγραφος ΙΙΙ, σημείο 2, στοιχείο b.

16 — Βλ. άρθρο 6 της πρώτης οδηγίας περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής, προπαρατεθείσας στην υποσημείωση 3.

17 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 2, άρθρο 4.

το αποτέλεσμα του άρθρου 3 της δεύτερης οδηγίας, από το οποίο ρητώς εξαρτάται ο ορισμός της εγκαταστάσεως στο άρθρο 2, στοιχείο γ', και το οποίο επιτάσσει όπως «εξομοιώνεται με πρακτορείο ή υποκατάστημα κάθε μόνιμη παρουσία μιας επιχείρησης στο έδαφος του κράτους μέλους», συνίσταται στο ότι η θυγατρική εξομοιώνεται με «πρακτορείο ή υποκατάστημα», δεδομένου ότι εμπίπτει στην έννοια της «κάθε μόνιμης παρουσίας». Ως εκ τούτου, η Γερμανική Κυβέρνηση καταλήγει ότι η θυγατρική αποτελεί εγκατάσταση υπό την έννοια της οδηγίας.

31. Δεν δέχομαι τον ισχυρισμό αυτό. Κατά την άποψή μου και όπως ισχυρίστηκε το Ηνωμένο Βασίλειο, το άρθρο 3 απλώς επιβεβαιώνει ότι ορισμένα είδη εγκαταστάσεως τα οποία είναι κατ' ουσίαν ισοδύναμα με το υποκατάστημα ή το πρακτορείο μιας εταιρίας, μολονότι δεν ορίζονται τυπικώς ως πρακτορεία ή υποκαταστήματα, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη. Η ερμηνεία αυτή ενισχύεται από το ότι το γράμμα του άρθρου 3 έχει ληφθεί σχεδόν επί λέξει από την απόφαση του Δικαστηρίου Επιτροπή κατά Γερμανίας [18], εκδοθείσα ενάμισι έτος πριν από τη θέσπιση της δεύτερης οδηγίας. Η διατύπωση της αποφάσεως χρησιμοποιήθηκε στο πλαίσιο της κρίσεως περί του τι είδους παρουσία μη αποτελούσα τυπικώς εγκατάσταση υποκαταστήματος ή πρακτορείου είναι ωστόσο αρκούντος μόνιμη ώστε να εμφαίνει ότι η επιχείρηση έχει εγκατασταθεί σε άλλο κράτος μέλος και, επομένως, εμπίπτει στις διατάξεις της Συνθήκης περί εγκαταστάσεως και όχι στις διατάξεις περί παροχής υπηρεσιών. Έτσι, το άρθρο 3 ορθώς ερμηνευόμενο διευρύνει απλώς την έννοια του «πρακτορείου ή υποκαταστήματος» κατά το άρθρο 2, στοιχείο γ', ώστε οι όροι αυτοί να νοούνται «τόσο υπό την τυπική όσο και υπό την ουσιαστική έννοια».

32. Εξάλλου, η εξομοίωση μιας θυγατρικής προς πρακτορείο ή υποκατάστημα, υπό την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο γ', θα δημιουργούσε σοβαρό πρόβλημα ερμηνείας της τρίτης οδηγίας περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής [19]. Η οδηγία αυτή ορίζει το «υποκατάστημα» ως «κάθε πρακτορείο ή υποκατάστημα ασφαλιστικής επιχείρησης, λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 3 της οδηγίας 88/357/ΕΟΚ» [20]. Ωστόσο, περιέχει επιπλέον χωριστό ορισμό της «θυγατρικής» [21].

33. Ως εκ τούτου, είναι αναμφισβήτητο κατά την άποψή μου ότι ο ορισμός της «εγκαταστάσεως» στο άρθρο 2, στοιχείο γ', της δεύτερης οδηγίας περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής δεν περιλαμβάνει τις θυγατρικές.

Το άρθρο 2, στοιχείο δ', της δεύτερης οδηγίας περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής

34. Η έννοια της «εγκαταστάσεως» χρησιμοποιείται και στο άρθρο 2, στοιχείο δ', το οποίο περιέχει τον ορισμό του «κράτους

18 — Απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1986, 205/84 (Συλλογή 1986, σ. 3755, σκέψη 21).

19 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 2.

20 — Άρθρο 1, στοιχείο β'.

21 — Άρθρο 1, στοιχείο θ'. Ο ορισμός παραπέμπει στον ορισμό της «θυγατρικής επιχειρήσεως» στα άρθρα 1 και 2 της έβδομης οδηγίας 83/349/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 1983, βασιζόμενης στο άρθρο 54, παράγραφος 3, περίπτωση ζ', της συνθήκης για τους ενοποιημένους λογαριασμούς (ΕΕ 1983, L 193, σ. 1).

μέλους όπου βρίσκεται ο κίνδυνος». Η τέταρτη περίπτωση του στοιχείου αυτού ορίζει την εν λόγω φράση ως εξής:

«Το κράτος μέλος όπου ο ασφαλισμένος έχει τη συνήθη διαμονή του ή, έαν ο ασφαλισμένος είναι νομικό πρόσωπο, το κράτος μέλος όπου βρίσκεται η εγκατάσταση αυτού του νομικού προσώπου στο οποίο αναφέρεται το ασφαλιστήριο, σε όλες τις περιπτώσεις που δεν αναφέρονται ρητά στις προηγούμενες περιπτώσεις».

35. Μολονότι, κατά γενικό κανόνα, οσάκις ο ίδιος όρος χρησιμοποιείται στο ίδιο άρθρο του ίδιου νομοθετήματος πρέπει να έχει την ίδια έννοια [22], ο γενικός αυτός κανόνας μπορεί κατ' εξαίρεση να μην τηρηθεί εφόσον προκύπτει σαφώς από το άρθρο καθαυτό ότι δεν μπορεί να σκοπείτο η ίδια έννοια. Κατά τη γνώμη μου, τούτο συμβαίνει με τις επίμαχες διατάξεις. Όπως κατέδειξα, το άρθρο 2, στοιχείο γ', αφορά την εγκατάσταση μιας επιχειρήσεως η οποία έχει λάβει άδεια ασκήσεως δραστηριοτήτων ασφαλίσεως. Δεδομένου ότι το άρθρο 2, στοιχείο δ', τέταρτη περίπτωση, δεν αφορά την εγκατάσταση μιας τέτοιας επιχειρήσεως, αλλά, αντιθέτως, αναφέρεται ρητώς στην εγκατάσταση του αντισυμβαλλομένου, έπεται ότι ο όρος «εγκατάσταση» στο άρθρο 2, στοιχείο δ', τέταρτη περίπτωση, δεν μπορεί να έχει την έννοια που εκτίθεται στο άρθρο 2, στοιχείο γ' [23]. Συνεπώς, πρέπει να έχει άλλη έννοια.

36. Η πρόταση οδηγίας που υπέβαλε η Επιτροπή μπορεί και πάλι να παράσχει κάποια βοήθεια. Μολονότι η πρόταση αυτή δεν διέκρινε μεταξύ της παροχής υπηρεσιών και της εγκαταστάσεως, η έννοια του «κράτους μέλους όπου βρίσκεται ο κίνδυνος» ήταν παρά ταύτα σημαντική: ασκούσε επιρροή στον καθορισμό (i) της νομοθεσίας που έχει εφαρμογή επί μιας συμβάσεως ασφαλίσεως [24], (ii) ορισμένων εθνικών κανόνων προς τους οποίους έπρεπε να συμμορφώνεται επιχείρηση παρέχουσα διασυνοριακές υπηρεσίες ασφαλίσεως [25] και (iii) της αρμοδιότητας φορολογήσεως συμβάσεων ασφαλίσεως [26]. Το άρθρο 2, στοιχείο δ', της προτάσεως εξέθετε έξι ορισμούς της εννοίας. Οι πρώτοι πέντε αφορούσαν την ασφάλιση αγαθών, προσώπων και οχημάτων. Η τελευταία περίπτωση του άρθρου 2, στοιχείο δ', όριζε τα εξής:

«— το κράτος μέλος όπου ο αντισυμβαλλομένος έχει τη συνήθη διαμονή του, σε όλες τις λοιπές περιπτώσεις [...]».

37. Στο επεξηγηματικό υπόμνημα, η Επιτροπή εξέθεσε τα εξής: «Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, ο τόπος όπου βρίσκεται ο κίνδυνος εξαρτάται από το οικείο είδος ασφαλίσεως· σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως στην ασφάλιση προσώπων, θεωρείται ότι είναι ο τόπος στον οποίο είναι εγκατεστημένος ο αντισυμβαλλόμενος [...]» [27].

38. Ο ορισμός αυτός ωσαύτως εξελίχθηκε κατά τη νομοθετική διαδικασία· ειδικότερα,

22 — Βλ. το σημείο 35 των προτάσεών μου στην υπόθεση C-258/99, BASF, τις οποίες ανέπτυξα στις 30 Νοεμβρίου 2000, Συλλογή 2000, σ. I-3646.

23 — Επισημαίνεται ότι στο δανικό κείμενο της οδηγίας χρησιμοποιούνται διαφορετικοί όροι στις δύο διατάξεις.

24 — Άρθρο 4.

25 — Άρθρα 9 και 10.

26 — Άρθρο 14.

27 — Παράγραφος III, σημείο 2, στοιχείο α'.

διευρύνθηκε προκειμένου να διαλαμβάνει ρητή πρόβλεψη για τους αντισυμβαλλομένους που είναι νομικά πρόσωπα.

39. Έτσι, από το ιστορικό πλαίσιο του ορισμού προκύπτει ότι υπήρχε η πρόθεση να δοθεί στον όρο «εγκατάσταση» ευρύτερη έννοια από την περιεχόμενη στο άρθρο 2, στοιχείο γ', και περισσότερο εναρμονισμένη προς το άρθρο 43 της Συνθήκης, καλύπτουσα συγκεκριμένα «τα πρακτορεία, τα υποκαταστήματα ή τις θυγατρικές». Η ερμηνεία αυτή αντιστοιχεί κατ' ουσίαν στην άποψη της Κυβερνήσεως των Κάτω Χωρών και της Επιτροπής και ενισχύεται από ορισμένα περαιτέρω στοιχεία.

40. Το άρθρο 2, στοιχείο δ', ορίζει το «κράτος μέλος όπου βρίσκεται ο κίνδυνος» βάσει τεσσάρων στοιχείων. Η πρώτη περίπτωση αφορά την ασφάλιση ακινήτων (κυρίως) και ορίζει το «κράτος μέλος όπου βρίσκεται ο κίνδυνος» βάσει του τόπου όπου βρίσκονται τα ασφαλιζόμενα περιουσιακά στοιχεία. Η δεύτερη περίπτωση αφορά την ασφάλιση οχημάτων και ορίζει το «κράτος μέλος όπου βρίσκεται ο κίνδυνος» βάσει του τόπου ταξινομήσεως του οχήματος. Η τρίτη περίπτωση αφορά την ασφάλιση ταξιδίων ή διακοπών και ορίζει το «κράτος μέλος όπου βρίσκεται ο κίνδυνος» ως το κράτος μέλος όπου ο αντισυμβαλλόμενος συνήψε τη σύμβαση. Η τέταρτη — επίδικη εν προκειμένω — περίπτωση αποτελεί επικουρική κατηγορία καλύπτουσα «όλες τις περιπτώσεις που δεν αναφέρονται ρητά στις προηγούμενες περιπτώσεις».

41. Ο καθορισμός του κράτους μέλους όπου βρίσκεται ο κίνδυνος μπορεί να είναι ουσιώδης για διαφόρους λόγους. Πρώτον, το κράτος μέλος του οποίου η νομοθεσία έχει εφαρμογή στις συμβάσεις ασφαλίσεως μπορεί να καθορίζεται βάσει του τόπου όπου βρίσκεται ο κίνδυνος [28]· επιπλέον, οι αναγκαστικού δικαίου κανόνες του κράτους μέλους όπου βρίσκεται ο κίνδυνος μπορούν να έχουν εφαρμογή, ανεξαρτήτως της κατά τα λοιπά εφαρμοστέας νομοθεσίας [29]. Το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', αφορά την περίπτωση κατά την οποία ο αντισυμβαλλόμενος δεν έχει τη συνήθη διαμονή του ή το κεντρικό του κατάστημα στο κράτος μέλος όπου βρίσκεται ο κίνδυνος και προβλέπει έτσι την περίπτωση κατά την οποία ένας αντισυμβαλλόμενος ο οποίος είναι νομικό πρόσωπο μπορεί να έχει το κεντρικό του κατάστημα σε ένα κράτος μέλος ενώ ο κίνδυνος — και ως εκ τούτου η εγκατάσταση την οποία αφορά η σύμβαση — βρίσκεται σε άλλο κράτος μέλος. Συνεπώς, ο όρος «εγκατάσταση» πρέπει να έχει ευρύτερη έννοια από τον όρο «κεντρικό κατάστημα».

42. Δεύτερον, η έννοια του «κράτους μέλους όπου βρίσκεται ο κίνδυνος» χρησιμοποιείται, όπως επισημαίνει η Επιτροπή, σε συνδυασμό με την έννοια της «εγκαταστάσεως», όπως ορίζεται στο άρθρο 2, στοιχείο γ', προκειμένου να καθοριστεί αν μια ασφαλιστική επιχείρηση ασκεί σε ορισμένη περίπτωση την ελευθερία της να παρέχει υπηρεσίες ή το δικαίωμά της εγκαταστάσεως [30].

43. Υπό τις συνθήκες της υπό κρίση υποθέσεως, μια μητρική εταιρία εγκατεστημένη στο Ηνωμένο Βασίλειο συνήψε σύμβαση ασφα-

28 — Άρθρο 7, παράγραφος 1.

29 — Άρθρο 7, παράγραφος 2.

30 — Άρθρο 12, παράγραφος 1, προπαρατεθέν στο σημείο 11.

λίσεως με μια ασφαλιστική εταιρία εγκατεστημένη στο Ηνωμένο Βασίλειο προκειμένου να καλύψει την επαγγελματική ευθύνη μιας θυγατρικής της εγκατεστημένης στις Κάτω Χώρες. Μια τέτοια περίπτωση ουδόλως είναι ασυνήθης. Αν η «εγκατάσταση», υπό την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο δ', ενός αντισυμβαλλομένου ο οποίος είναι μητρική εταιρία δεν περιλαμβάνει τη θυγατρική του αντισυμβαλλομένου αυτού, θα είναι αδύνατον να καθοριστεί πού βρίσκεται ο κίνδυνος στην περίπτωση αυτή. Δεν μπορεί να είχε τέτοια πρόθεση ο νομοθέτης.

44. Τρίτον — και ιδιαζόντως σημαντικό για την υπό κρίση υπόθεση — το άρθρο 25 της δεύτερης οδηγίας απονέμει εξουσία φορολογήσεως των συμβάσεων ασφαλίσεως και των ασφαλίστρων στο κράτος μέλος όπου βρίσκεται ο κίνδυνος. Η διάταξη αυτή σκοπεί στη μείωση του κινδύνου προκλήσεως στρεβλώσεων του ανταγωνισμού μεταξύ κρατών μελών όσον αφορά τις υπηρεσίες ασφαλίσεως [31] λόγω των διαφορών στη διάρθρωση και στους συντελεστές των φορολογικών και παραφορολογικών επιβαρύνσεων επί των ασφαλιστικών πράξεων.

45. Ο νομοθέτης δέχθηκε ότι υπήρχαν μεγάλες διαφορές στη φορολογική μεταχείριση των ασφαλιστικών πράξεων: το προοίμιο επισημαίνει ότι: «ορισμένα κράτη μέλη δεν επιβάλλουν καμία έμμεση φορολογία στις ασφαλιστικές πράξεις, ενώ τα περισσότερα κράτη μέλη εφαρμόζουν ειδικούς φόρους και άλλες μορφές εισφοράς, όπου περιλαμβάνονται και οι επιβαρύνσεις που προορίζονται για οργανισμούς αποκατάστασης· ότι, στα κράτη μέλη που εισπράττουν τέτοιου είδους φόρους και εισφορές, η διάρθρωση και ο συντελεστής τους διαφέρουν σημαντικά» [32].

46. Επομένως, ο νομοθέτης πρέπει να επιδίωκε να διασφαλίσει ότι, κατά το δυνατόν, θα χρησιμοποιείται ένα αντικειμενικό και επαληθεύσιμο κριτήριο για την απονομή φορολογικής αρμοδιότητας· η επιλογή του τόπου όπου βρίσκεται ο κίνδυνος ως κριτηρίου εξαλείφει τις στρεβλώσεις του ανταγωνισμού μεταξύ επιχειρήσεων που παρέχουν ασφάλιση και είναι εγκατεστημένες σε διάφορα κράτη μέλη. Επιπλέον, όπως επισημαίνει το Ηνωμένο Βασίλειο, εξαλείφει τον κίνδυνο διπλής φορολογήσεως ή δημιουργίας ευκαιρίας για φοροαποφυγή ή νομοθετικού κενού που καθιστά δυνατή τη φοροαποφυγή, δεδομένου ότι κάθε κίνδυνος αντιστοιχεί σε μία εγκατάσταση και, ως εκ τούτου, σε ένα κράτος μέλος: κανένας κίνδυνος δεν μπορεί να αντιστοιχεί σε περισσότερες από μία εγκαταστάσεις και, επομένως, δεν μπορεί να χωρήσει διπλή φορολόγηση, ούτε μπορεί ένας αντισυμβαλλόμενος να αποφύγει τη φορολογική του υποχρέωση εντός οποιουδήποτε συγκεκριμένου κράτους μέλους, διότι η ύπαρξη εγκαταστάσεως εξαρτάται από αντικειμενικώς εξακριβώσιμα κριτήρια.

47. Αν εθεωρείτο ότι ο όρος «εγκατάσταση», υπό την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο δ', δεν περιλαμβάνει τις θυγατρικές, θα καθίστατο δυνατή, όπως επισημαίνει η Επιτροπή, η τεχνητή εκμετάλλευση του τόπου του κινδύνου και, ως εκ τούτου, της φορολογικής υποχρεώσεως, πράγμα το οποίο θα αντέβαινε στον σκοπό της μειώσεως των στρεβλώσεων του ανταγωνισμού. Θα μπορούσε επίσης — όπως εμφαίνει η υπό κρίση υπόθεση — να προκαλέσει καταστάσεις

31 — Βλ. τη 15η αιτιολογική σκέψη του προοιμίου της δεύτερης οδηγίας περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής και την 30ή αιτιολογική σκέψη του προοιμίου της τρίτης οδηγίας περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής.

32 — Όπ.π.

στις οποίες είναι δυσχερής ο προσδιορισμός του τόπου στον οποίο βρίσκεται ο κίνδυνος. Το ενδεχόμενο αυτό δεν συνάδει προς τον προφανή σκοπό της διατάξεως.

48. Έτσι, κατά τη γνώμη μου, από τους σκοπούς και το γράμμα της δεύτερης οδηγίας περί πρωτασφαλίσεως εκτός της ασφάλειας ζωής και από τη διάρθρωση των οδηγιών περί ασφαλίσεως εν γένει προκύπτει σαφώς ότι ο όρος «εγκατάσταση» στο άρθρο 2, στοιχείο δ', έχει την έννοια ότι περιλαμβάνει τις θυγατρικές.

49. Ωστόσο, όπως ισχυρίζεται η Επιτροπή, οι σκοποί αυτοί δεν θα επιτυγχάνονταν αν τα μόνα μέλη ενός ομίλου εταιριών που καλύπτονται από την έννοια της «εγκαταστάσεως» ήσαν οι θυγατρικές της μητρικής εταιρίας. Αν η ερμηνεία αυτή ήταν εξαντλητική, οι κανόνες θα καταστρατηγούνταν απλώς και μόνο διά της αναθέσεως της ασφαλίσεως ολοκλήρου του ομίλου σε μια εταιρία μη τελούσα σε άμεση σχέση μητρικής προς θυγατρική με τις λοιπές ασφαλιζόμενες εταιρίες του ομίλου. Ως εκ τούτου, πρέπει να θεωρηθεί ότι η έννοια αυτή καλύπτει όλες τις εταιρίες που συνδέονται με άλλες εντός ομίλου εταιριών στον οποίο μια εταιρία του ομίλου συνάπτει σύμβαση ασφαλίσεως καλύπτουσα άλλες εταιρίες του ομίλου.

50. Η ερμηνεία αυτή συνεπάγεται καταφατική απάντηση στο πρώτο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, με το οποίο ερωτάται αν ένα κράτος μέλος μπορεί να επιβαρύνει ένα εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος νομικό πρόσωπο με φόρο επί των ασφαλίσεων επιβαλλόμενο επί των ασφαλίστρων που το νομικό αυτό πρόσωπο κατέβαλε σε επίσης εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος ασφαλιστή για την ασφάλιση επαγγελματικής ευθύνης της εγκατεστημένης στο φορολογούν κράτος μέλος θυγατρικής ή υποθυγατρικής του εταιρίας, και αρνητική απάντηση στο δεύτερο ερώτημά του, με το οποίο ερωτάται αν έχει σημασία για την απάντηση στο πρώτο ερώτημα το αν ο αντισυμβαλλόμενος δεν είναι η αρχική μητρική εταιρία, αλλά οποιαδήποτε άλλη εταιρία του ομίλου.

51. Τέλος, στο πλαίσιο του πρώτου και του δευτέρου ερωτήματος πρέπει να εξετασθεί το επιχείρημα του Ηνωμένου Βασιλείου ότι στην πράξη θα ήταν εξαιρετικά δυσχερές να καθοριστεί πότε η θυγατρική καθίσταται αρκούντως ανεξάρτητη προκειμένου να παύσει να θεωρείται τμήμα της μητρικής της επιχειρήσεως. Το επιχείρημα αυτό προβλήθηκε προς αντίκρουση του ισχυρισμού ότι η θυγατρική πρέπει να θεωρείται πρακτορείο ή υποκατάστημα υπό την έννοια του άρθρου 3 της δεύτερης οδηγίας. Ωστόσο, θα μπορούσε επίσης να προβληθεί προς αντίκρουση της ερμηνείας του άρθρου 2, στοιχείο δ', της οδηγίας που υιοθέτησα, σύμφωνα με την οποία η «εγκατάσταση» του αντισυμβαλλομένου πρέπει να θεωρείται ότι περιλαμβάνει όλες τις εταιρίες που συνδέονται με άλλες εντός ομίλου εταιριών, στον οποίο μια εταιρία του ομίλου συνάπτει σύμβαση ασφαλίσεως καλύπτουσα άλλες εταιρίες του ομίλου.

52. Κατά τη γνώμη μου, στην πράξη δεν θα παρουσιάζει προβλήματα ο προσδιορισμός

των εταιριών που συνδέονται αρκούντως προς μια εταιρία η οποία συνάπτει σύμβαση ασφαλίσεως καλύπτουσα άλλη εταιρία εντός του ιδίου ομίλου, ώστε η δεύτερη να αποτελεί εγκατάσταση της πρώτης, υπό την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο δ', τελευταία περίπτωση, δεδομένου ότι το γεγονός και μόνον ότι μια εταιρία συνάπτει σύμβαση ασφαλίσεως καλύπτουσα άλλη εταιρία αποδεικνύει επαρκώς την ύπαρξη του απαιτούμενου συνδέσμου.

Επί του πρώτου ερωτήματος

53. Με το τρίτο και τελευταίο του ερώτημα το Hoge Raad ερωτά αν έχει σημασία για την απάντηση στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα ή για την ερμηνεία των όρων «ασφαλισμένος [αντισυμβαλλόμενος]» ή «κράτος μέλος όπου βρίσκεται ο κίνδυνος» το αν τα σχετικά με τον ασφαλιστικό κίνδυνο ασφάλιστρα έχουν (εν όλω ή εν μέρει) μετακυλισθεί στην υποθυγατρική εταιρία.

54. Όπως ισχυρίζονται η Γερμανική Κυβέρνηση, οι Κυβερνήσεις των Κάτω Χωρών και του Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή, η ερμηνεία της επίμαχης κοινοτικής νομοθεσίας δεν μπορεί να επηρεάζεται από εσωτερικούς διακανονισμούς του ομίλου ως προς την τιμολόγηση και την πληρωμή. Αν τέτοια υποκειμενικά κριτήρια ασκούσαν επιρροή στον καθορισμό του κράτους μέλους όπου βρίσκεται ο κίνδυνος και, ως εκ τούτου, του κράτους μέλους που είναι αρμόδιο να φορολογήσει την ασφαλιστική πράξη, τούτο θα δημιουργούσε δυνατότητα φοροαποφυγής.

Πρόταση

55. Ως εκ τούτου, θεωρώ ότι στα υποβληθέντα από το Hoge Raad ερωτήματα πρέπει να δοθεί η ακόλουθη απάντηση:

Τα άρθρα 2, στοιχεία γ' και δ', και 3 της δεύτερης οδηγίας 88/357/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου 1988, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών

και διοικητικών διατάξεων σχετικά με την πρωτασφάλιση, εκτός της ασφάλειας ζωής, και για τη θέσπιση των διατάξεων που σκοπό έχουν να διευκολύνουν την πραγματική άσκηση της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών καθώς και για την τροποποίηση της οδηγίας 73/239/ΕΟΚ, επιτρέπουν όπως κράτος μέλος επιβαρύνει ένα εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος νομικό πρόσωπο με φόρο επί των ασφαλίσεων επιβαλλόμενο επί των ασφαλίστρων που το νομικό αυτό πρόσωπο κατέβαλε σε επίσης εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος ασφαλιστή για την ασφάλιση επαγγελματικής ευθύνης της εγκατεστημένης στο φορολογούν κράτος μέλος εταιρίας του ίδιου ομίλου. Ουδόλως ασκεί επιρροή ο τρόπος κατά τον οποίο τιμολογείται ή καταβάλλεται (εν όλω ή εν μέρει), στο πλαίσιο του ομίλου, το ασφάλιστρο που αφορά τον ασφαλιζόμενο κίνδυνο.